

BABUCS Zoltán:

Hazatért Nagyvárad! (1940. szeptember 6.) Heraldika Kiadó, Budapest, 2020. 175 p.

„A két világháború közötti időszakban nemzeti létünk olyan elementáris feltámadása következett be, ami a mai fogyasztói tömegtársadalom embere számára szinte felfoghatatlan – írja a kötet előszavában Szakács Árpád. – A magyar életöszton olyan erővel tört fel, amire ritkán volt példa. 1920. június 4-től kezdve szinte minden magyar élet, gondolat központi célja volt visszavenni azt, amit kicsavartak a kezünkből. Ezért dolgozott mindenki, ez volt az élet értelme. A nemzet olyan közösségi létforma alapját jelentette, aminek ereje átsugárzik a mai korba, a mindennapjainkba.” A társadalmi összefogást, a kitűzött célnak mindent alárendelő országvezetés munkáját siker koronázta. A Felvidék déli részének visszatérését eredményező első bécsi döntés, Kárpátalja több részletben történt visszacsatolása után az ország lakossága feszült várakozással követte Erdély, és benne Székelyföld sorsát. A csoda – igaz részben – megtörtént.

Mivel 1940. június 26-án a Szovjetunió követelésére két nap múlva Románia visszaadta az Oroszországtól elvett Besszarábiát, a magyar kormány Erdély esetében is elérkezettnek látta az időt a trianoni igazságtalanság helyrehozatalára. Turnu Severinben (Szörényvár) Romániával tárgyalás kezdődött a kérdésben, de megszakadt. A magyar kormány ekkor úgy döntött, hogy fegyverrel szerez érvényt igazának. A berlini román követ időközben kormánya nevében német-olasz döntőbíráskodást kért. A tengelyhatalmak nem akartak háborút a két ország között, így 1940. augusztus 30-án megszületett a második bécsi döntés, amely értelmében partiumi, észak-erdélyi területek és Székelyföld, összesen 43.492 km², 1.344.000 magyar, 1.069.000 román és 47.000 német lakossal visszatérhetett a Magyar Szent Korona fennhatósága alá. Az országrész átadása, azaz a román csapatok kivonulása, és a honvédség bevonulása szeptember 5-e és 13-a között zajlott le. Az eseményekről az elmúlt években jó néhány könyv jelent meg, de még mindig nem elegendő. A közvélemény nagyobbik része nem ismeri, mi is történt valójában, hogyan fogadta a lakosság a felszabadító magyar katonákat huszonkét év román megszállás, elnyomás után. És nagyon sokan még mindig elhiszik a negyvenöt éves kommunista, és a napjainkban is folyó liberális történelemhamisítást.

A fentiek alapján hiánypótlónak tekinthető, és nagyon fontos kötet Babucs Zoltánnak a 80. évfordulóra megjelent, *Hazatért Nagyvárad! (1940. szeptember 6.)* című könyve. Nemcsak azért, mert nagyváros visszatéréséről ilyen alapos mű még nem jelent meg. Nemcsak azért, mert precíz, pontos, alapos és tárgyilagos. Nemcsak azért, mert részletesen, a hadtörténész pontosságával írja le a katonai eseményeket, ad leírásokat alakulatokról, harci járművekről, erődökről. Nemcsak hallatlanul gazdag képanyagáért. Hanem azért is, mert könyvével egy új műfajt alapított, nevezzük most történelmi albumnak. Hiszen régóta létezik történelmi eseményeket feldolgozó kiadvány. Mióta metszetekkel illusztrálják a nyomtatott könyveket, azóta vannak képes albumok, a fényképezés térhódítása óta fotóalbumok is. De Babucs Zoltán művét tekinthetjük az első olyan történelmi albumnak, amelyben a történészi munka és az archív képanyag nemcsak egy kötetben jelenik meg, hanem a két rész erősíti is egymást. A történész által leírtakat bizonyítja a fotóanyag, a fotókon látható eseményeket leírja a történész. Tehát a fényképek nem illusztrációk, hanem mondanivaló szerves részét alkotják. Ebben az értelemben nem hasonlítható azokhoz az egyébként történelmi albumnak hívott várostörténeti kötetekhez sem, amelyekben a települést bemutató képeslapokat, fotókat összegyűjtve leírják a képeken látható utcák, házak történetét, a hozzájuk kapcsolódó jeles eseményeket. Babucs Zoltán könyve Nagyvárad egy jeles korszakának a kezdetét, a magyar honvédek bevonulását bemutató képes tanulmány.

Így részletesen megismerhetjük belőle a magyar honvédség 1940. augusztus 28-ra tervezett támadásának részleteit. Annak a Carol-erődvonalnak az építéstörténetét és műtárgyainak a leírását, amely eredtileg Románia Magyarország elleni támadásának (emlékezzünk rá és tartsuk továbbra is eszünkben a Tisza vonaláig terjedő Nagy-Románia álmukat) lett volna a kiindulópontja, de 1939 – az első bécsi döntés – után a munkát felgyorsítva a védekezésben betölthető szerepét növelték.

Bemutatja a román uralom utolsó nagyváradai napjait: Amikor „a Carol-erődvonalból csürheként özönlött vissza a román katonaság” és a város visszhangzott a lövésektől. A visszavonuló román hadsereg atrocitásait, illetve az ezek megakadályozására szervezett Polgárőrség felállításáért vívott küzdelmet, a működését, és hősi halottai elestének körülményeit. Az időszak MTI jelentéseit, amelyek híven tudósítottak mindezekekről. Utóbbiakból a humor sem hiányzott. Ugyanis „a besszarábiai csúfos futás idején »Oradea Mare« postai felülbélyegzéssel, egy zárt boríték érkezett a bukaresti kabinetirodába. Nagy gonddal bontották fel, mert azt hitték, hogy valószínűleg az erdélyi »gyarmat«-ból hűségnyilatkozat érkezett. Azonban

ehelyett egy nagyváradi képeslap volt a levél tartalma, amelynek címzése a következő volt: »Carol Grosswardein Rumanien«. Ebben az a tréfa, hogy nem folytatólagosan írva, hanem taglalva a címzés értelme: »Carol gross war dein Rumanien« azaz magyarul: »Károly nagy volt a Te Romániád.« Megindult a legszigorúbb nyomozás.” Akkor nem találták meg a tréfacsinálót, de a visszatérés napjaiban már tudta mindenki Váradon, hogy ki volt, tisztelték is tettéért.

Leírja honvédeink és a kormányzó bevonulásának részleteit. Teljes egészében közli az alkalomból elhangzott köszöntő beszédeket. Érdekes a két román egyházi vezető (képmutató) fogadalma: Hűséges alattvalók lesznek népükkel együtt. Kifejtették, minden földi hatalom Istentől van, így aki a földi hatalomnak engedelmeskedik, Istennek engedelmeskedik. Ígérték, lojális állampolgárok lesznek, és így nevelik népüket is. A történelem megmutatta, mennyire voltak őszinték...

Külön ki kell emelni a jelenlévő szemtanúk írásait. Hory András, a turnu severini tárgyalások követe, bevonuló tartalékos hadnagy naplójában, Árvay Árpád váradi újságíró, Gálffy Sándor és Lestyán Endre plébánosok, de az ünnepségek egyszerű részt vevői is, visszaemlékezéseikben mind megörökítették azt az emelkedett hangulatot, ami jellemezte – nemcsak itt, hanem minden magyarlakta településen – a honvédek fogadtatását. Alátámasztva a kötet fotóin látható jeleneteket, egyúttal cáfolva a kommunista és liberális történetírás hamisításait. Az eufórikus hangulatot, ami szinte mindenütt jellemző volt, Babucs Zoltán találóan – bár ez a kifejezés katonai hadműveletek esetében nem hinném, hogy valamikor is elhangzott – „virágésős csókhadjáratnak” nevezte el. Ezt a jelen lévő külföldi újságírók tudósításai is alátámasztották. Nemcsak a baráti német és olasz sajtóba, hanem az angol és amerikai lapokba is eljutott a magyar honvédek köszöntésének a módja.

Végül a szerző röviden összefoglalja a magyar élet visszatérésének első napjait. A katonai parancsnokság a spekulációt megelőzendő annal maximalta az árakat, intézkedett a lej beváltásáról. Napokon belül harminc vagon búza érkezett a város élelmiszerállatásához. (A kivonuló románok mindent magukkal vittek, ami mozdítható volt. Csak piszok és szenny maradt, hetekig takarítani, fertőtleníteni kellett utánuk.) A román uralom alatt maradt Dél-Erdélyből menekülőket elszállásolták. Akinek nem volt pénze, ingyen ételmezt kapott. Beindították az ipari termelést és az oktatást. 1940. november 25-én dr. Soós István, az új polgármester letette az esküt, ezzel megszűnt a katonai közigazgatás. Röviden: az élet visszatért rendes kerékvágásába, Nagyvárad bekapcsolódott Magyarország vérkeringésébe. (Talán senkit sem lep meg, hogy vitéz Rajnay Károly városparancsnokot, később

főispánt 1945-ben háborús bűnösként letartóztatták a magyar kommunista hatóságok, nem jogerősen hatévi fegyházra ítélték, majd 1946-ban kiadták a biztos halálba Romániának.)

Végül néhány gondolat az album képeiről. Többségén virágosó, nemzeti színű zászlók, integető emberek, boldog magyar arcok. Önmagukban cáfolják a kommunista és a liberális történetírás megállapításait. A tanulmány-nyal, a visszaemlékezésekkel együtt még inkább. Kettőszázhét fotó, közöttük néhány képeslap, huszonkilenc grafikus dokumentum és négy térkép. Többségében eddig publikálatlanok. Kivétel nélkül a szerző magángyűjteményéből, vagy más magánszemélyek által a kiadáshoz rendelkezésére bocsátott képek, dokumentumok. Először elgondolkoztam rajta, hogy-hogy nem sokszorozta meg a szerző a fényképek számát, a kötet terjedelmét közgyűjteményeink segítségével? Aztán rájöttem, fölösleges időtöltés. Hiszen az is jellemző információ ezekről az intézményekről, mit tartanak fontosnak gyűjteni, és mit nem.

Befejezésként az a kérésünk Babucs Zoltánhoz, bátran folytassa munkáját, várjuk tőle vagy Nagyvárad 1940–1944. évi történetéről, vagy valamely másik csehszlovák, román vagy jugoszláv iga alól felszabadult magyar városba való bevonulásról szóló történelmi albumát.

*Kása Csaba
Magyarságkutató Intézet
Történelmi Kutatóközpont
ügyvivő szakértő*